

Qadınlar göyünün yanar ulduzu

*Əl uzadıb qonçəni budağından üzən var,
İşığı qaranlıqda axtaran var, gözən var.
Tahirə Həsənzadə yolu bizə deyir ki,
Dünyanın nizamını haqq yoluna düzən var.*

Müəllif.

Elmin bütün sahələrində tədqiqat aparmaq, bəşəriyyətin yaratdığı elmi sərvətlər xəzinəsini daha da zənginləşdirmək insanlığın mənəvi yüksəlişinə xidmətdir. Söz yox, elmi tədqiqatlar işi çətin, əziyyətli, əlbəttə, həm də çox şərəflidir. Hətta Nizamidən bəri söz-fikir sahibləri cəmiyyətdə alimin yerini daha ucada görüblər. Amma əlyazmalar üzərində tədqiqat aparmaq az qala zülmət qaranlıqlar içərisində incilər arayıb axtarmaq kimidir. Demək, qədim əlyazmaları araşdırmaq, örtüdə qalmış olan dəyərli mənalara üzə çıxarmaq alimdən təkcə elm, bilik, təcrübə tələb etmir, həm də bunun üçün gərək alim inadkar olsun. Ən başlıcası, sözlə, sənətə, elmə mənə, ruhən bağlı olsun. Bir sözlə, alim elm sevdalısı olmasa, elmə Məcnunənə bir divanəliklə bağlanmasa, gördüyü işlərin də səmərəsi olmaz. Hansı mərhələdəsə bitib-tükənməyən əziyyətlərdən bezəcək, cana yığılacaq, bu sahədəki işini daha yüngül, daha rahat bir sahə ilə əvəz edəcək.

Alim və elm haqqında, eləcə də əlyazmalar üzərində tədqiqat aparan fədakar tədqiqatçılar haqqında duyğulu düşüncələrimə rəvac verən bir obrazı yaxından tanımaq üçün diqqətə çəkmək istədim. Bu obraz elm yolunda fədakarlığın bütün əzab-əziyyətlərini özündə cəmləmiş Tahirə xanım Həsənzadədir.

Hər dəfə Tahirə xanımın adını çəkəndə, onun haqqında düşünəndə, yaxud da bir yazısını nəşrə hazırlayanda nədənsə yaddaşımda tarixi bir obraz canlanır. Bu Qürrətül-eyn Tahirədir. Müxtəlif mənbələrdə onu cəsarətli, qorxmaz, özünə güvənli bir üsyankar və eyni zamanda söz, fikir adamı kimi təqdim edirlər. Hər halda, nədənsə mənə elə gəlir ki, elmi cəsarətinə, əlyazmalar üzərində inadlı çalışmalarına görə bizim Tahirə xanım Həsənzadə ona çox bənzəyir.

Tahirə xanım Dadaş qızı Həsənzadə 8 yanvar 1942-ci ildə, Bakının Ramana kəndində, ixtiraçı-neftçi-mühəndis ailəsində anadan olmuşdur. Şübhəsiz, onun elitar neftçi ailəsində anadan olması elmə, xüsusilə ictimai həyata fəal münasibətinin əsasını qoymuşdur. O, mühitin təsiri altında yüksək səviyyəli orta təhsil, sonra da ali məktəbdə uğurlu ixtisas yolu keçmişdir. Tahirə xanımın elm, bilik sevdalısı kimi formalaşması hələ universitet illərindən başlamışdır. O BDU-nu fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Hələ orta məktəb illərindən tarixə sonsuz həvəs get-gedə onun təhsil proqramının yönünü müəyyənləşdirmiş və tarixçi olmuşdur. Tahirə Həsənzadə "Marağalı Məhəmməd Həsən xan Etimadüs - səltənənin ictimai-siyasi fəaliyyəti" mövzusunda 16 mart 1994-cü ildə dissertasiya müdafiə etmiş, alimlik elmi dərəcəsi almışdır. Bundan sonra da bir çoxlarından fərqli olaraq, tədqiqat işini dayandırmamış, daha yeni mövzu üzərində inadla çalışmağa davam etmişdir.

"18-19-cu əsrlər Əfşarlar və Qacarlar dövrünün azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimləri (Mehdi Bəmdadın "Tarixi-ricali-İran" əsəri əsasında)" vətən tarixi mövzusunda tarix üzrə elmlər doktoru dərəcəsi almaq üçün dissertasiya işini 29 sentyabr, 2012-ci ildə müdafiə etmişdir. Onun elmi məsləhətçisi akademik Yaqub Mahmudov olmuşdur". Mənbədən alınan bu faktın içərisində bir söz qəlbimi titrətdi: "Vətən tarixi"... Ümumiyyətlə, Tahirə Həsənzadənin elmi yaradıcılığı və hətta elmi publisistik yaradıcılığı vətən tarixi ilə bağlıdır. Burada bir neçə kəlməni demək yerinə düşərdi. Bu gün - yəni dövrümüzün narahat çağında Azərbaycanın haqq işinə İran siyasi dairələrinin riyakar münasibəti istər-istəməz bizi düşündürməlidir. Axı Azərbaycan hesabına zəngin tariximizi mənimsəmiş İran, Şəhriyarın sözü ilə desək, Azərbaycana dərd və qəm vermişdir. Bu bucaq altında baxışımızla Tahirə Həsənzadənin elmi-tədqiqat yaradıcılığını necə böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini anlamaq elə də çətin deyil.

Tahirə xanım Həsənzadə "XVIII-XIX əsrlərdə İranda yaşamış azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimlər" monoqrafiyasını 2007-ci ildə nəşr etdirmişdir. O, bu monoqrafiyanı Mehdi Bəmdadın "Tarixi-ricali-İran" əsəri əsasında işləmişdir. Əlbəttə, istinad etdiyi mənbənin faktlarını saf-çürük etməklə, yanlışlıqları dəqiqləşdirməklə, həm də bir çox hallarda daha elmi dərinliklərə varmaqla vətən tariximizə dəyərli səhifələr bəxş etmişdir. Bu əsər iki fəsilə ərsəyə

Azərbaycanın (Atropatena) qədim tarixində müstəqil şahlıq olduğunu göstərmiş və bunu İrana aid etməmişdir. Əlbəttə, maraqlı və cəsarətli faktdır. Demək, ermənilərlə 3000 illik tarixi əlaqələrdən əsas olmadan danışan İran siyasilərinə elə T.Həsənzadənin tədqiqatları ilə cavab vermək olar. Əlbəttə, T.Həsənzadə sonralar da Əfşarlar və Qacarlar dövrünün Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimləri ilə bağlı tədqiqatlarını davam etdirmiş, bu sahədə mövcud boşluqları doldurmuşdur. Bir çox hallarda müstəmləkəçi hakimiyyət təkcə ərazilərin işğalı ilə kifayətlənmir, həm də düşüncələrə hakim olmağa çalışır. Onlar yaxşı bilirlər ki, bir gün işəgətirdikləri, dillərinə qəsd etdikləri, torpaqlarını, sərvətlərini taladıqları ərazilərin əsil sahibləri oyana bilirlər. Ona görə də bu gün Cənubi Azərbaycanda 40 milyonadək Azərbaycan türklünün öz dilində məktəbi yoxdur. Düşünürəm ki, T.Həsənzadənin bu kimi əsərləri nəfis şəklində yenidən nəşr edilməli, müxtəlif yollarla Cə-

gəlib. Birinci fəsil XVIII əsrdə İranda yaşamış azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimlərin həyat və fəaliyyətlərini özündə əks etdirir. Müəllif bu fəsilə "XVIII əsrdə İranda ictimai-siyasi vəziyyət", "Nadir şah Əfşar dövrünün azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimləri", "Qacarlar dövrünün azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimləri" bölmələrində dövrün ictimai-siyasi-mənəvi mənzərəsini kifayət qədər dolğunluğu ilə yaratmışdır. Əsərin ikinci fəslə XIX əsrə əhatə edir. Və burada həmin mövzu davam etdirilir. Yəni XIX əsrdə İranın ictimai-siyasi vəziyyəti diqqətdən keçirilir; burada Qacarlar dövrünün ictimai-siyasi xadimlərinə geniş yer verilir. Əlbəttə, konkret portretlərdən də bəhs edilir. Seyid Cəmaləddin Əsədabadi, Marağalı Məhəmməd Həsən xan kimi portretlərdən də bəhs edilir. Onlarca, yüzlərcə adlar çəkilir. Onlarca görkəmli simaların kimlikləri üzə çıxarılır. Hər bir adın şərh, izahı verilir. Hər bir hadisəni yaradan zəmin şərh edilir. Təkcə elə kitabı

QADINLIĞIN ŞƏRƏF YOLU

Müdrüklərdən biri demişdir ki, elm və tərbiyənin ibtidası qadınlardan başlayır, elm tələb etmək hər bir müsəlman kişiyyə və müsəlman qadına vacibdir. Bu hökm sayəsində yer üzündə milyonlarla elmi müsəlman qadın övladına müəllim və tərbiyəçi olmuşdur. Tarix boyu ictimai və siyasi həyatda müəyyən mövqə tutmuş qadınlar bir çox şifahi və yazılı abidələrdə tərənnüm olunmuşdur. "Kitabi-Dədə Qorqud" yazılı abidəmizdə təsvir olunan mərd qadınların xələfləri olan Tuti Bikə, Qürrətüleyin, Həcər kimi türk qadını Məhəmməd Zehni əfəndinin "Məşahürün-nisa", Rzaəddin ibn Fəxrəddin "Məşhur xatunlar", Məhəmməd Həsən xan Etimadüssəltənənin "Xeyrati-hesan", Bəhriyyə Uçokun "Müsəlman dövlətlərində qadın hökmdarları" və başqa əsərlərdə yaşayırlar və onları da tarixdə yaşadanlar olmuşdur. Belə əsərlərdən biri "Xeyrati-hesan" ("Gözəllər sərvəti") əsəri diqqətəlayiqdir. Əsərin müəllifi Nəsrəddin şah Qacar dövrünün görkəmli şəxsiyyəti, marağalı Məhəmməd Həsən xandır.

**Tahirə HƏSƏNZADƏ,
Marağalı Məhəmməd Həsən xan
Etimadüssəltənənin "Xeyrati-hesan"
kitabına ön sözdən.**

nubi Azərbaycanın elm mərkəzlərinə, Təbrizə, Ərdəbilə, Xoya, Mərəndə, Zəncana... göndərməlidir. Əlbəttə, öz haqqını tələb etmək və almaq üçün mübarizəyə qalxmış hər kəs birinci növbədə düşüncəsi ilə silahlanmalıdır. Düşüncəsi dolu olan insanı, həqiqətə vaqif olan tələbkarı susdurmaq çətin olar.

Tahirə Həsənzadə uzun illərdir ki, BDU-nun tələbələrində mühazirələr oxuyur. Pedaqoji fəaliyyətini elmi yaradıcılığı ilə uğurla əlaqələndirir və həm də Əlyazmalar İnstitutunun daimi və sədaqətli əməkdaşı kimi burada da tədqiqatlarını davam etdirir: Baş elmi işçi vəzifəsində çalışmaq...

Şübhəsiz, T.Həsənzadənin vətən tarixi ilə bağlı elmi yaradıcılığında əsas istiqamət mənbələr əsasında Azərbaycan tarixi məsələlərini tədqiq etmək, öyrənmək və elmi şəkildə ümumiləşdirməkdir. Təkcə onu qeyd edək ki, müəllif "Məhəmməd Həsən xan Etimadüs-səltənənin əsərlərində Azərbaycan tarixi məsələləri" fundamental monoqrafiyasını 2001-ci ildə nəşr etmişdir. Bu əsərdə müəllif 90-a qədər mənbədən faydalanmışdır. Təkcə bu əsəri oxumaq bəs edər ki, ağız köpüklənə-köpüklənə İran dövlətinin tarixindən danışan fars siyasilərinin ayaqları altında köpük olduğunu daha aydın görəsən.

Tahirə xanım Həsənzadə "XVIII-XIX əsrlərdə İranda yaşamış azərbaycanlı ictimai-siyasi xadimlər" monoqrafiyasını 2007-ci ildə nəşr etdirmişdir. O, bu monoqrafiyanı Mehdi Bəmdadın "Tarixi-ricali-İran" əsəri əsasında işləmişdir. Əlbəttə, istinad etdiyi mənbənin faktlarını saf-çürük etməklə, yanlışlıqları dəqiqləşdirməklə, həm də bir çox hallarda daha elmi dərinliklərə varmaqla vətən tariximizə dəyərli səhifələr bəxş etmişdir. Bu əsər iki fəsilə ərsəyə

vərəqləməklə nə qədər maraqlı məqamlarla rastlaşmaq olar. Bütün bunlar müəllifin yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi vətən tarixinə Məcnunənə sevgisinin nəticəsi olaraq araya-ərsəyə gəlib. Daha bir qiymətli əsərinin də adını çəkmək istədim: "XVIII-XIX əsr Əfşarlar və Qacarlar dövrünün görkəmli Azərbaycan türkləri". Təkcə ad bəs edir ki, 10-15 il bundan əvvəl Tahirə Həsənzadənin alim intuisiyası ilə İranda türklüyün oyanışını öncəgörmə ilə fəhm etdiyini düşünək. Tarix elmləri doktoru, professor Şahin Fazil bu monoqrafiya ilə bağlı "Redaktordan" qeydlərində yazır: "Hər şeydən əvvəl qeyd etməliyəm ki, Azərbaycan alimi Tahirə Həsənzadənin kitabı, müəllifin özünün də dediyi kimi, İran alimi Mehdi Bəmdadın "Tarixi-ricali-İran" (İranda dövlət xadimləri) adlanan kitabının materialları əsasında yazılmasına baxmayaraq, olduqca maraqla oxunan bitkin bir əsər təsiri bağışlayır.

İranda Mehdi Bəmdadın kitabı bizim Tahirə xanımdan ötrü ilkin mənbə rolunu oynayır və adını çəkdiyimiz ikinci müəllif (Tahirə Həsənzadə - Ş.F.) birinci müəllifin (M.Bəmdad) bəzən bir qədər geniş, bəzən də olduqca müxtəsər məlumatlarını özünəxas qətiyyətlə dəqiqləşdirir və dərinləşdirir. Bəs necə olmalıdır? Axı, ikinci müəllif kompilyativlikdən olduqca uzaq, elmiliyə və tədqiqə olduqca yaxın bir elm adamıdır. Köçürməyə nə var ki? Köçürməkdən iş aşmaz. Tahirə xanım məhz yuxarıda dediyim kimi, özgəsinin məlumatını dəqiqləşdirir və dərinləşdirir.

(Davamı 9-cu səhifədə)

Qadınlar göyünün yanar ulduzu

(Əvvəli 8-ci səhifədə)

Tahirə xanım əzmlə dərinliyə baş vurur, axı dayaz dəryada üzmək qeyri-mümkündür, amma dərinliyə baş vurmaq da hər kişinin (Tahirənin təhsalində hər qadının) işi deyil". Professor Şahin Fazilin bir qədər emosional çalarla Tahirə Həsənzadənin fədakarlığını diqqətə çəkməsi göstərir ki, tədqiqatçı nə qədər ağır zəhmətə qatlaşmışdır. Əslinə qalsa, tarixi tədqiqatlarında ağır zəhmətə qatlaşan alimlər tariximizin sərhədlərinin kəşikçiləridir. Məhz onların sayəsində xalq özünün tarixini, xüsusilə qaranlıqlarda qalmış olan tarixini öyrənir və tarixinə güvənlə qürurlanır.

Riyakar siyasətlərin Azərbaycan türklərinə münasibəti o qədər qəzəlidir ki, hətta onlar etnosu öz adı ilə belə tanımaq istəmir. Bu gün də İranda türkləri farslardan dönmə azərilər adlandırır və bu həyasızlıqdan da heç utanıb çəkinmirlər. Bu cür siyasi hiyləgərliklərin fonunda Tahirə Həsənzadə kimi alimlərin sonsuz zəhmətləri ilə üzə çıxarılan əlyazmaların düşüncə döviyyəsinə daxil edilməsi misilsiz əhəmiyyət kəsb edir.

Tahirə Həsənzadənin çox qiymətli tədqiqatlarından biri də "Qacarlar dövrünün titulları" monoqrafiyasıdır. Müəllifin özünün monoqrafiyaya yazdığı "ön söz"də qeyd etdiyi kimi dövlətdə və orduda mənəb sahibi olan şəxslərin rəsmi titullar daşması tək-cə həmin şəxsin fəhmi, bacarığı, dövlət işlərində və hərbi sahədə göstərdikləri əməli fəaliyyəti əks etdirmir. Həm də həmin şəxsin mənsub olduğu etnosun tarixi dəyərlərini özündə əks etdirir. Görkəmli türk sərkərdələri və eyni zamanda türk dövlətlərinin başçıları idarə etdikləri dövlətin işlərinə cəlb olunmuş şəxslərə nüfuzlu titullar verirdilər. Tahirə Həsənzadənin "Qacarlar dövrünün titulları" kitabına yazdığı "ön söz"dəki qeydlərdən belə başa düşmək olur ki, türk xaqanları titulların verilməsində tarixi varisliyi əsas götürüblər. Müəllif özü bu barədə yazır: "Qacarlar dövlətinin banisi, Xaqan titullu Ağa Məhəmməd şah Qacar titula Səfəvilər dövründə olduğu kimi yanaşmışdır. Belə ki, Səfəvi şahları da Teymurilər, Qaraqoyunlular və Ağqoyunlular kimi titulları firavan işlətməmişlər. Bu titullardan istifadə edirdilər: Kəlbi-astani-Əli, Bahadır xan Sultani-Adil. Bu dövrdə Etimadüddövlə titulu baş vəzirə (sədri-əzəm), Rüknuşəltənə Qorcibaşıya, Rüknuddövlə Qullarağasına veilməmişdir. Bir neçə titulu da peşəyə uyğun yaranmışdı: Sərülməmalik (hüquqi işlərə baxan), Müstəfiyul-məmalik (dövlətin maliyyə işlərinə baxan) və sairə". Bu mətndə müəllif daha əvvəlki zamanları işarələyir. Teymurilərdən, Qaraqoyunlulardan və Ağqoyunlulardan üzü bəri gələn titullar müəyyən qədər dəyişikliyə uğrasa da, Səfəvilər zamanında da davam etdirilir. Və əlbəttə, müxtəlif şəkildə. Həmin titullar təsadüfi veril-

mirdi. Hər kəsin əməli fəaliyyətinin göstəricisi kimi reallaşdı.

Müəllifin titullarla bağlı fikrini davam etdirməsi də bugünkü oxucu üçün maraqlıdır. Hər bir titulu demək olar ki, müəyyən tarixi hadisə ilə səsleşir. Bunu elə T.Həsənzadənin öz qeydlərindən də hiss etmək olar: "Qacarlar dövrünün birinci titulu Etimadüddövlə (dövlətin güvəndiyi adam) idi və Ağa Məhəmməd şah bunu öz sədri-əzəmi olan Hacı İbrahim Kələntər onun hakimiyyəti ələ almasında, zəndilərin sonuncu nümayəndəsi Lütfəli xana qalib gəlməsində böyük rol oynamışdır. Etimadüddövlə titulu- nu özünün Baş vəzirinə verməklə Qacar şahı Səfəvilərin ənənəsinə sadıq qaldığını bildirmişdir. Ondən son-

ra hakimiyyətə gəlmiş Fətəli şah Sahib Divan, Müstəfiyul-məmalik, minişiyülməmalik, Müəyyirül məmalik və s. Keçmiş titullardan əlavə 50-60-a qədər digər titulları öz oğul, qız və zövcələrinə vermişdir. Nəsrəddin şah Qacar bunlara "Sultan" titulu əlavə edərək oğluna Zilli Sultan, dövlətin ikinci şəxsinə, sədri-əzəmə Əminüsultan, Əzizüssultan titullarını vermişdir". Hər bir dövrün tədqiqat əsəri həmin dövrün ümumi zamana münasibətidir. Tədqiqat əsərinin mahiyyəti nə qədər tarixlə bağlı olursa-olsun yeni dövr üçün həmin tarixi tədqiqat düşüncə silahı kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tahirə Həsənzadə həm də çox qiymətli əlyazma əsərlərinin tərcüməçisidir. Məlumdur ki, əlyazmaların oxunması, yeni əlifbaya köçürülməsi (transliterasiya edilməsi)nə qədər çətin, ağır bir prosesdir. Bu, tədqiqatçıdan inam, zəhmət tələb ediyi kimi, sanki can vergisi də alır. Tahirə Həsənzadənin bu yolda çəkdiyi böyük zəhmətlərə nümunə olaraq Marağalı Məhəmmədhəsən xan Etimadüştənənin "Xeyrati-hesan" əsərinin tərcüməsidir. Bu əsərin adı azərbaycanca belə səsleşir: "Gözəllər sərvəti". Bu dəyərli əsərin fars dilindən tərcüməsi, "ön söz"ün müəllifi, göstəricilərin və qeydlərin tərtibçisi Tahirə Həsənzadə bu zəhmətlərə ona görə qatlaşa bilib ki, o, yeni nəsillə övladların tərbiyəsində qadınların hansı rola malik olduğunu yaxşı bilir.

Müəllif "ön söz"də bu kitabın əhatə dairəsini kifayət qədər dolğunluqlu ilə və çox müxtəşər şəkildə belə bildirir: "İlk dəfə 2003-cü ildə nəşr olunmuş "Xeyrati-hesan" (Gözəllər sərvəti) kitabında yalnız 159 azərbaycanlı-türk qadını haqqında məlumatın fars dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi verilmiş və şəxsiyyətlərin əlifba sırası gözlənilmişdi. "Xeyrati-hesan"ın ikinci nəşrində isə 177 türk qadını haqqında məlumat və fars dilində yazmış şairə qadınların şeirlərinin həm transfoneliterasiyası, həm də Azərbaycan dilinə tərcüməsi verilmişdir. Beləliklə, bu nəşrdə farsdilli oxucular Məshəti Gəncəvi, Gövhər xanım Azərbaycani, Fətəli şah Qacarin qızı İsmət xanım, Hindistan

cənubda öz haqqı və hüququ uğrunda mübarizəyə qalxmış Azərbaycan-türk qadınlarının tarixə istinad edə biləcəkləri qürur qaynaqlarıdır.

Dövrümüz üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən kitablardan biri də Firudin İbrahiminin "Azərbaycanın qədim tarixindən" adlı əsəridir. Bu əsəri də nəşrə hazırlayan, transliterasiya edən və "ön söz"ün müəllifi tarix elmləri doktoru Tahirə Həsənzadədir. Zənnimcə, bu əsərin bu gün nə qədər böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bilməyən olmaz. Tahirə "ön söz"də qeyd edir ki, Firudin İbrahiminin əməli onun müraciətlərində, məqalələrində irəli sürdüyü fikirlərdə öz əksini tapmışdır. Və oxucuya Firudin İbrahiminin belə bir mətnini də örnək gətirir: "Azərbaycan xalqı özünü tarix boyu rəşid və sərbəst idarə etmək haqqına və imtiyazına qadir və malik bir millət kimi tanıtdırmışdır. Millətimiz 3000 il bundan əvvəl azad yaşamaq məqsədilə mübarizələr aparıb və azadlıq ələ gətirməkdən ötrü çox ağır və çətin şəraitdə qələbələr çalmışdır. Bu gün Midiya millətinin rəşid balaları öz tarixi əzəmətinin bərpası üçün ayağa qalxmışdır və qət etmişlər ki, öz azadlıq bayrağını şanlı Midiya millətini qoruyan qalaların üstünə vurub özünün qəhrəman babalarının həqiqi varisi olduğunu bütün dünyaya tanıtdırsın". Bu düşüncələrə güvənlə qeyd edərdim ki, Tahirə Həsənzadənin demək olar ki, bütün kitabları, tərcümə əsərləri, xalqımızın tarixi ilə bağlı elmi-publisistik məqalələri haqqı, hüququ uğrunda mübarizəyə qalxmış İran xalqları sırasında Cənubi Azərbaycan türkləri üçün mənəvi istinad ola bilər. Biz hər vaxtlə çalışmalıyıq ki, zamanı çatmış mübarizədə Cənubi Azərbaycanda türklərin mənən silahlanmasında xüsusi əhəmiyyəti ola biləcək bu kitabları ünvanına çatdıra bilək.

Mənə elə gəlir ki, yubiley yaşı elmi ictimaiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qeyd olunan bu fədakar alimin elmi irsi gələcəkdə daha böyük tədqiqatların mövzusu olacaq.

Mən yazının adını "Qadınlar göyünün parlaq ulduzu" kimi verdim. İnanıram ki, dünyanın zənginləşməsində əvəzsiz xidmətləri olan Azərbaycan qadınlarının müasirəmiz olan parlaq ulduzlarından biri də Tahirə Həsənzadədir. Müasir, mədəni, mənəvi mühitimizin parlaq ulduzlarından biri kimi Tahirə Həsənzadənin bundan sonrakı ömrünə də uğurlu yaradıcılıq yolu arzulayırıq.

Tahirə Həsənzadə - bəli, o, qadınlar göyünün parlaq ulduzudur!

Əli Rza Xələfli
23.11.2022.

Redaksiyadan: İranda - Cənubi Azərbaycanda baş verən hadisələrin fonunda yazının aktuallığını nəzərə alıb təkrar çap etməli olduq.

Təşəbbüskar redaksiya heyətidir.

şahı Cahangir şahın xanımı Nurcahan Bəyim, Mələk xanım Qacar, Qəmər xanım Qacar və başqalarının şeirlərini orijinalda da oxuya biləcəklər. Kitab qeydlər, coğrafi adlar və şəxs adları göstəriciləri əlavə olunmuşdur". Zamanların qaranlıqlarına bürünmüş adların izi ilə getmək, tarixə öz sözləri ilə şöhrətlərini həkk etmiş qadınları türk dünyasına tanımaq baxımından "Gözəllər sərvəti" əsərinin dəyəri əvəzsizdir. Burada biz Ağabəyim ağanın adına əlifba sırasına uyğun olaraq üçüncü rast gəlirik. İstəməz adın daşdığı tarixi mənərə bizi həm də Şuşanın şöhrətli tarixinə aparır. Möhtəşəm qadınların yaratdıqları dəyərli söz onların həm də zəngin təbiətlərindən xəbər verir.

Qadın təbiətinin zənginliyinə şahidlik edən bir neçə misrəni təqdim etmək yerinə düşər. Mərhum Xaqan Fətəli şah Qacarin əmizadələrindən olub, mərhum şahzadə Heydərqulu Mirzə ibni Xaqanın zövcəsi Əfəq xanımın misraları qeyri-adi obrazları ilə diqqəti çəkir. Oxucunun mənəvi mühitinə zəngin duyğular bəxş edir:

*Mən bir quşam ki, ovçunun torunda olsam da,
Azad quşla heç bir fərqi yoxdur.
Ey dil, eşq məhəlləsindən xəbər olsun
Ki, orada yolkəsən də acizdir.
Ey bülbülü-zar, gül fəslində nə nalə edirsən?
Onsuz da sən kədərdən
gülün xəbəri yoxdur.*

Poeziyanın, poetik düşüncənin türk qadınlarına xas olan poetik örnəklərin kitabda yer alması bu gün